

Social Movements from an Intercultural Communication Perspective: Religion and Ethnicity in the Popular Mobilization of Iraq's 2019 Teshreen Revolution

Seyed Ali Mousavi¹, Ehsan Shahghasemi²

Received: Feb. 10, 2025

Accepted: Apr. 26, 2025

DOI: 10.22034/scm.2025.505954.1850

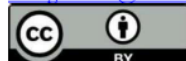
1. Introduction and Background

Understanding the dynamics of contemporary social movements requires analytical approaches that account for the intersection of political structures, cultural identities, and communication processes. Although the literature on social movements is extensive, many studies privilege political opportunity structures, resource mobilization, or collective action frames, while paying insufficient attention to intercultural communication as a constitutive component shaping mobilization, internal cohesion, and movement strategy. This extended abstract summarizes a qualitative study that develops an intercultural communication-oriented framework for analyzing social movements, with particular emphasis on the interplay of religion, ethnicity, and communication practices in Iraq's 2019 Teshreen (October) Revolution, one of the most significant mass uprisings in Iraq following 2003.

Iraq presents an especially fruitful context for examining intercultural dynamics, as its sociopolitical structure is deeply intertwined with sectarian, ethnic, and tribal identities. The Teshreen uprising unfolded in a milieu marked by long-standing grievances over political corruption, economic stagnation, and failures of post-2003 governance. At the same time, it was uniquely characterized by mass participation

¹ Master's student, Department of Social Communication Sciences, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran. mousavi10000@gmail.com

² Ehsan Shah Ghasemi, Associate Professor, Department of Social Communication Sciences, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran, (Corresponding Author) shaheghasemi@ut.ac.ir

across ethnic and sectarian lines, illustrating how intercultural communication became central to forging solidarity and sustaining mobilization. Digital and social media platforms intensified this dynamic by enabling the rapid circulation of narratives, symbols, emotions, and frames that transcended local identity boundaries.

Existing scholarship on Iraq's protests, as well as broader work on Middle Eastern uprisings, has documented the roles of digital platforms in political mobilization (Sabbar & Matheson, 2019; Howard & Hussain, 2013; Tufekci & Wilson, 2012). However, limited research has investigated how communication across cultural boundaries shapes coalition-building among religious and ethnic groups, and how intercultural meaning-making affects strategies, grievances, and outcomes. Responding to this gap, the present study employs in-depth interviews with experts on Iraqi society and politics to explore how intercultural processes mediated the Teshreen Revolution—its emergence, mobilizing mechanisms, communication strategies, and sociopolitical consequences. The findings propose a model for understanding social movements as intercultural communication phenomena, thereby contributing theoretically and empirically to scholarship on cross-cultural dynamics in collective action .

2. Research Questions

The study addresses three core research questions:

1. What factors shaped the popular mobilization of the Teshreen Revolution?
2. How did ethnic and religious groups participate in the uprising, and what goals and strategies did they articulate?
3. How did intercultural communication practices shape the trajectory, challenges, and outcomes of the movement?

These questions guide the conceptual, methodological, and empirical orientation of the study.

3. Theoretical Orientation

3-1. Intercultural Communication Perspective

Following Tracy (2004) and Shome (2010), the study conceptualizes social movements as fundamentally communicative undertakings, constituted through interaction, identity negotiation, symbolic exchange, and narrative construction. Intercultural communication, thus, is not peripheral but central to mobilization, particularly in contexts where cultural heterogeneity is politically salient.

The intercultural framework used in this study builds on several key concepts:

- Agency and Coalition-Building:

Social movements depend on actors' communicative agency to articulate grievances, connect across identity boundaries, and forge coalitions (Tracy, 2004).

- **Postcolonial Approaches to Communication:**

Shome and Hegde (2006) emphasize how cultural identity and power operate in postcolonial contexts, where domination and resistance are negotiated in discursive and communicative practices.

- **Cultural Identity and Power:**

Cultural identities shape not only individuals' motivations but also the symbolic repertoires available for mobilization. Discourses rooted in religious and ethnic frames can both facilitate unity and intensify fragmentation.

- **Intercultural Willingness to Communicate:**

Based on work by McCroskey & Richmond (1987) and Kassing (1997), the study attends to how willingness—or reluctance—to engage with culturally different groups affects alliances and strategic choices.

This theoretical lens provides a conceptual architecture for analyzing how Iraq's Teshreen movement navigated cultural diversity while mobilizing against structural inequality and political dysfunction .

4. Methodology

The study employed a qualitative, interpretive research design, which is appropriate for uncovering meanings, motivations, and experiences in complex sociopolitical contexts (Bolderston & Palmer, 2006). The methodology is summarized as follows:

- **Data Collection:**

Eight in-depth, semi-structured interviews with experts in Iraqi studies, including university faculty, researchers, sociopolitical activists, and Iraqi nationals with firsthand experience.

- **Sampling Strategy:**

Snowball sampling, enabling the identification of participants with deep expertise in Iraq's sociopolitical dynamics. The process continued until the point of theoretical saturation

- **Data Analysis:**

Qualitative content analysis, informed by the study's theoretical framework, was used to identify themes related to intercultural communication, mobilization processes, and identity dynamics.

- **Data Sources:**

Interview transcripts, scholarly literature on Iraq and social movements, and contextual historical information.

The qualitative design allows the study to analyze how participants understand the role of religion, ethnicity, communication, and strategic behavior in shaping the Teshreen Revolution .

5. Findings

5-1. The Interplay of Ethnicity, Religion, and Identity

The findings show that ethnicity and religion were deeply intertwined with the movement's mobilization, although not in the divisive ways historically characteristic of Iraqi politics. Interviewees consistently emphasized that the uprising foregrounded a collective national identity over subnational sectarian or ethnic identities:

- Participants described a rare moment when Iraqis overcame traditional divisions.
- Shared suffering—economic hardship, corruption, unemployment, and state violence—served as a unifying force.
- Ethnic and sectarian diversity was not a liability but an asset, allowing the movement to incorporate multiple narratives and represent varied constituencies.

This finding challenges assumptions that Iraq's fragmented identity landscape inevitably undermines national-level mobilization.

5-2. Factors Contributing to Popular Mobilization

Interviewees identified multiple structural and emotional factors that contributed to mass mobilization:

5-2-1. Governance Failures

Widespread dissatisfaction with post-2003 political arrangements—particularly corruption, clientelism, and ineffective public services—was the most frequently cited motivator.

5-2-2. Social Media Influence

Digital platforms enabled rapid information diffusion, documentation of state violence, and coordination of protests. Social media became both an arena of political contestation and a tool of mobilizing agency.

5-2-3. The Role of Youth and Civil Society

Young Iraqis were central to sustaining the momentum of protests. Their digital literacy, organizational creativity, and relative ideological flexibility strengthened the movement.

5-2-4. Regional Inspiration

The legacy of the Arab Spring and regional protest movements served as both inspiration and comparative reference.

5-2-5. Emotional and Experiential Solidarity

Shared experiences of injustice produced strong emotional bonds that transcended ethnic and sectarian boundaries.

These factors coalesced into a powerful impetus for collective action across culturally heterogeneous groups .

5-3. Goals and Strategies of Ethnic and Religious Groups

Despite differing cultural backgrounds, all groups articulated common objectives:

- Establishing a more accountable and responsive political system.
- Ending corruption and improving public services.
- Reconfiguring the ethno-sectarian quota system (muhasasa).
- Securing basic rights, employment opportunities, and political dignity.

However, strategic repertoires differed across groups:

- Some preferred nonviolent tactics such as sit-ins, marches, and civil disobedience.
- Others advocated more confrontational approaches when peaceful methods were met with repression.
- Religious symbols, sectarian flags, and culturally resonant narratives were selectively used to mobilize different communities.

The diversity of strategies created both opportunities (broader appeal) and challenges (risk of fragmentation).

5-4. Effectiveness of Strategies

The uprising achieved some immediate political results, most notably the resignation of the prime minister. It generated significant international visibility and placed unprecedented pressure on ruling elites. Yet participants emphasized:

- Structural corruption remains largely intact.
- Governance reforms have been slow and inconsistent.
- Movement fragmentation over strategy ultimately limited long-term gains.

Nevertheless, the Teshreen movement profoundly influenced Iraq's political discourse, reshaped public expectations, and elevated the role of youth and digital activism.

5-5. Intercultural Communication Dynamics

One of the study's central contributions is its detailed analysis of intercultural communication patterns within the movement:

5-5-1. Communicative Negotiation of Identity

Participants from diverse backgrounds engaged in narrative-sharing, dialogue, and symbolic meaning-making that fostered cross-cultural understanding.

5-5-2. Creation of Shared Symbols

Protest art, flags, slogans, and martyrs' imagery created a shared semiotic space where diverse groups could articulate common grievances.

5-5-3. Overcoming Sectarian Frames

Communication practices consciously avoided divisive sectarian rhetoric and instead highlighted national identity.

5-5-4. Digital Interculturality

Online spaces acted as intercultural forums where Iraqis interacted beyond traditional social boundaries.

Collectively, these practices allowed the Teshreen movement to function as a communicative coalition, unified by intercultural dialogue, shared emotions, and common aspirations .

6. Discussion

The findings confirm that intercultural communication is not merely an accessory to collective action—it is constitutive of social movement dynamics. The Teshreen Revolution illustrates how:

- Intercultural solidarity can emerge in deeply divided societies when shared grievances overshadow identity cleavages.
- Communication practices shape political opportunity structures, enabling movements to reframe identity boundaries and maintain broad coalitions.
- Digital media intensifies intercultural interaction, expanding the scope and speed of symbolic and narrative exchanges.
- Religious and ethnic frames remain powerful, not as sources of division but as flexible cultural resources that can be strategically mobilized.

The Teshreen movement thus exemplifies the complex interplay of identity, communication, and power in multicultural contexts, supporting Shome's argument that postcolonial societies negotiate agency within cultural and political constraints.

7. Conclusion

This extended abstract synthesizes a qualitative study of the 2019 Teshreen Revolution, revealing that:

- Ethnicity and religion were central components of the movement, not in the sense of reinforcing division but in shaping the communicative and symbolic processes that sustained cross-group solidarity.
- Intercultural communication enabled coalition-building, allowing diverse Iraqi groups to articulate grievances collectively.
- Digital media acted as an intercultural arena, accelerating mobilization and shaping political discourse.
- Strategic diversity was both an asset and a challenge, reflecting the complex cultural landscape of Iraqi society.
- The movement's outcomes, while mixed in institutional terms, have had profound sociocultural effects on political identity, activism, and expectations of governance.

This research contributes to theoretical scholarship by demonstrating that social movements should be conceptualized as intercultural communication projects, particularly in societies where identity politics structure social and political life. It also offers a practical framework for understanding how intercultural dialogue,

symbolic communication, and identity negotiation influence protest dynamics, movement sustainability, and political change.

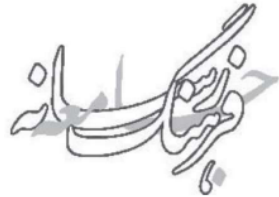
Bibliography

- Anonymous. (2019, October 28). Iraq | Popular Mobilization Forces supports people's demands and the fight against corruption / Curfew regulations in Baghdad. Retrieved from Tasnim News Agency: <https://tn.ai/2129097>. (In Persian)
- Delaver, A. (2010). Qualitative Methodology. *Rahbord Journal*, (19), 307-329. (In Persian) DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.03.615>
- Flick, U. (2020). *An Introduction to Qualitative Research*. (H. Jalili, Trans.). Tehran: Nay Publishing. (Original work published 2009). (In Persian)
- Lindlof, T. R., & Taylor, B. C. (2018). *Qualitative Communication Research Methods*. (A. Giviyan, Trans.). Tehran: Hamshahri Publications. (Original work published 2017). (in Persian)
- Majidi, M., & Shamsabadi, A. (2022). Evaluating the Impact of the Political Socialization Process in Iraq on the Outbreak of the October 2019 Protests. *Journal of Islamic World Studies*, 9(19), 4-6. (In Persian)
DOI: <https://doi.org/10.22034/isws.2022.1980090.1486>
- Aday, S., Farrell, H., Lynch, M., Sides, J., & Freelon, D. (2012). *Blogs and Bullets II: New Media and Conflict After the Arab Spring*. United States Institute of Peace. <https://www.usip.org/publications/2012/07/blogs-and-bullets-ii-new-media-and-conflict-after-arab-spring>
- Al-Dulyme, A. A. A. (2020). *The Role of Social Networks in Changing the Image of Religious Institutions in Iraq During the October Protests a Field Study from the Viewpoint of Iraqi Students Studying in Jordanian Universities* (Master's thesis, University of Petra (Jordan)).
- Al-Rawi, A., Tenove, C., & Klein, P. (2023). The Networked Trolling of Critical Journalists and News Organizations in Iraq. *Journalism and Media*, 4(4), 1130-1140.
- Arsalani, A., Sakhaei, S., & Zamani, M. (2022). ICT for children: The continuous need for media literacy. *Socio-Spatial Studies*, 6(1), 1-11.
doi: 10.22034/soc.2022.211944
- Bolderston, A., & Palmer, C.. (2006).. *A Brief Introduction to Qualitative Research.. The Canadian journal of medical radiation technology*, 16-19..
- Bowie, F.. (1991).. *The Anti-Apartheid Movement and the South African Churches.. Journal of Southern African Studies*, 205-220..

- Chappell, D.. (2018).. Religious Influences on the Civil Rights Movement.. Oxford Research Encyclopedia of American History ..
- Ghannam, J. (2011). Social Media in the Arab World: Leading Up to the Uprisings of 2011. Center for International Media Assistance.
https://www.cima.ned.org/wp-content/uploads/2015/02/CIMA-Arab_Social_Media-Report-10-25-11.pdf
- Howard, P. N., & Hussain, M. M. (2013). Democracy's Fourth Wave? Digital Media and the Arab Spring. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199936953.001.0001>
- Hufford, D., (2007).. [PDF] intercultural communication - OPUS.. Retrieved from https://opus.bibliothek.uni-augsburg.de/opus4/files/586/Intercultural_Communication..pdf.
- Jelen, T.. G.. (1991).. Religion and social movements: Mobilization, persuasion, and accommodation.. Sociological Analysis, 395-415..
- Juergensmeyer, M., & Kitts, M.. (2005).. Religion and social movements: Theoretical and comparative perspectives.. Social movements and culture, 261-283..
- KASStNG, J.. W.. (1997).. Development of the Intercultural Willingness to Communicate scale.. Communication Research Reports, 399-407..
- Lipscomb, S.. B., (2011).. 8.3 Intercultural Communication | Communication in the Real World.. Retrieved from <https://courses.lumenlearning.com/suny-realworldcomm/chapter/8-3-intercultural-communication./>
- McAdam, D.. (1982).. Political process and the development of black insurgency, 1930-1970.. Chicago: University of Chicago Press..
- McCroskey, j.. C., & Richmond, V.. (1987).. Willingness-to-communicate.. In M.. &.. Daly, Personality and interpersonal communication (pp.. 129-156).. Newbury Park, CA: Sage..
- Nosraty, N., Sakhaei, S., & Rezaei, R. (2021). The impact of social media on mental health: A critical examination. *Socio-Spatial Studies*, 5(1), 101-11. doi: 10.22034/soc.2021.212042
- Nosraty, N., Tomraee, S., & Zamani, M. (2020). Beauty business in Iran: Does beauty make you healthy?. *Socio-Spatial Studies*, 4(1), 1-11. doi: 10.22034/soc.2020.211920
- Numan, H. (2022). The Multimodal Framing Demands by Protesters' Signs in Social Media: Meaning and Sources of Visual and Textual Messages: The Case of Iraq. *Contemporary Arab Affairs*, 15(3-4), 7-33.

- Olzak, S.. (1992).. The dynamics of ethnic competition and conflict.. Stanford: Stanford University Press..
- Peretti, C.. (2017).. Faith and Social Movements in Brazil: The Landless Workers' Movement and the Catholic Church.. Routledge..
- Renad, M.. (2019, oct 7).. Iraq protests: What's behind the anger? Retrieved from BBC News: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-49960677>
- Sabbar, S., & Hyun, D. (2016). What makes it likeable? A study on the reactions to messages in a digital social network: the case of Facebook in Farsi. SpringerPlus, 5. doi:10.1186/s40064-016-3771-3
- Sabbar, S., & Matheson, D. (2019). Mass media vs. the mass of media: a study on the human nodes in a social network and their chosen messages. Journal of Cyberspace Studies, 3(1), 23-42. doi:10.22059/jcss.2019.271467.1031
- Sakhaei, S., Soroori Sarabi, A., & Alinouri, S. (2024). Teaching IT Use to Elderly: A Media Literacy Solution. Journal of Cyberspace Studies, 8(۲)
- Shahghasemi, E. (2017). Cultural schema theory. The international encyclopedia of intercultural communication, 1-9. DOI: 10.1002/9781118783665.ieicc0019
- Shahghasemi, E. (2019). Dumbing Down or Reaching Out? Facebook in Kurdistan and Nasser Razazi. International Conference on Future of Social Sciences and Humanities, Warsaw. <https://www.doi.org/10.33422/fshconf.2019.06.342>
- Shahghasemi, E.. (2023).. Ukraine War as Fought on Iran's X.. Journal of World Sociopolitical Studies, 7(3), 573-607.. doi: 10..22059/wsps..2024..369923..1402
- Shahghasemi, E., Prosser, M. (2019). The Middle East: Social Media Revolution in Public and Private Communication. International Conference on Future of Social Sciences and Humanities, Warsaw. <https://www.doi.org/10.33422/fshconf.2019.06.345>
- Shahghasemi, E., Sabbar, S., Zohouri, M., & Sabzali, M. (2023). New Communication Technologies and the Demise of 'Natural' Education. Digitalization and Society Symposium, Istanbul .
- Shome, R.. (2010).. Postcolonial Approaches to Communication: Charting the Terrain, Engaging the Intersections.. Communication Theory, 421-439..
- Shome, R., & Hegde, R. S.. (2006).. Postcolonial Approaches to Communication: Charting the Terrain, Engaging the Intersections.. communication theory, 249-270..
- Smith, F.. (2022).. [PDF] Table of Contents - Houghton University.. Retrieved from <https://www.houghton.edu/wp-content/uploads/2024/07/2022-2023-Houghton-University-Catalog.pdf> ..

- Tracy, K.. (2004).. Agency and Coalition Building in Social Movements: A Communication Perspective.. In L.. L.. Mumby, *The Sage Handbook of Organizational Communication: Advances in Theory, Research, and Methods* (pp.. 439-461).. Thousand Oaks, CA: Sage Publications
- Tracy, K., & Jessica, R.. (2013).. *Everyday Talk: Building and Reflecting Identities*.. New York: Guilford..
- Tufekci, Z., & Wilson, C. (2012). Social media and the decision to participate in political protest: Observations from Tahrir Square. *Journal of Communication*, 62(2), 363–379. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2012.01629.x>
- Ukah, A.. (2017).. Religion and social movements in contemporary Africa.. *Sociology Compass*, 11..
- Zamani, M., Nourbakhsh, Y., & Nayebi, H. (2021). Presenting a pattern for promoting social health through social networks (Case study: Instagram social network). *New Media Studies*, 7(28), 42-1. doi: 10.22054/nms.2022.63698.1277

سال چهاردهم / تابستان ۱۴۰۴

مقاله پژوهشی

مطالعه جایگاه جنبش‌های اجتماعی با رویکرد ارتباطات بین فرهنگی: دین و قومیت، چارچوبی برای تحلیل و درک بسیج مردمی در انقلاب تشرین عراق در سال ۲۰۱۹

• سید علی موسوی^۱، احسان شاه قاسمی^۲

تاریخ دریافت: ۰۳/۱۱/۲۲، تاریخ تایید: ۰۴/۲/۶

DOI: 10.22034/scm.2025.505954.1850

چکیده

این مقاله رویکرد جدیدی را برای درک جنبش‌های اجتماعی از منظر ارتباطات بین فرهنگی پیشنهاد می‌کند و به طور خاص، نقش مذهب و قومیت را در بسیج مردمی انقلاب تشرین عراق در سال ۲۰۱۹ میلادی مطالعه می‌کند. این پژوهش بر پایه روش پژوهش کیفی با مصاحبه عمیق از ۸ شرکت‌کننده که شامل کارشناسان و متخصصان مطالعات عراق بود، انجام شد. داده‌ها در خلال مصاحبه با پرسش‌های باز پیرامون تجربیات و فهم از انقلاب تشرین جمع‌آوری شد. سپس، تحلیل موضوعی برای شناسایی مضامین و الگوهای کلیدی در داده‌ها انجام شد. یافته‌ها بیانگر آن است که گروه‌های فعال در جنبش اجتماعی تشرین اهداف و راهبرد‌های منحصر به فرد خود را داشتند. با این حال، همه آن‌ها یک هدف مشترک برای دستیابی به اصلاحات سیاسی و اقتصادی در عراق داشتند. راهبرد‌های مورد استفاده این گروه‌ها شامل اعتراض، تظاهرات و اعتصاب، درگیری‌های سخت و نرم با استفاده از نمادهای مذهبی و پرچم‌های متفاوت (معطوف به جریان‌ها و قومیت‌های مختلف) بود. این مقاله چارچوبی را ارائه می‌کند که می‌توان از آن جهت تحلیل و درک پویایی جنبش‌های اجتماعی استفاده کرد. همچنین ما اهمیت ارتباطات بین فرهنگی در تقویت وحدت و مشارکت میان جوامع مختلف را برجسته کرده‌ایم.

کلیدواژه‌ها: ارتباطات بین فرهنگی، دین، قومیت، بسیج، جنبش‌های اجتماعی، مصاحبه عمیق.

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه علوم ارتباطات اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران، mousavi10000@gmail.com

^۲ احسان شاه قاسمی، دانشیار، گروه علوم ارتباطات اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران، Shahghasemi@ut.ac.ir (نویسنده مسئول)

مقدمه و بیان مسئله

جنبش‌های اجتماعی، پدیده‌های پیچیده‌ای هستند که با طیفی از پویایی‌های فرهنگی و اجتماعی-سیاسی شکل می‌گیرند. یکی از چالش‌های اصلی جنبش‌های اجتماعی، چگونگی ایجاد ائتلاف‌های مؤثر در میان گروه‌های فرهنگی متنوع، از جمله گروه‌هایی که بر پایه قومیت، مذهب، و سایر نشانگرهای هویتی است. در این راستا، ارتباطات بین فرهنگی به‌عنوان عاملی مهم در تسهیل همکاری و مشارکت میان گروه‌های مختلف شناخته می‌شود. با این حال، اطلاعات اندکی درباره چگونگی عملکرد ارتباطات بین فرهنگی در بافت جنبش‌های اجتماعی موجود است.

مطالعات قبلی (McAdam, 1982; Olzak, 1992) عمدتاً بر نقش ساختارهای سیاسی و فرصت‌های اجتماعی در شکل‌گیری جنبش‌ها تمرکز داشته‌اند و کمتر به نقش ارتباطات بین فرهنگی در بسیج مردمی پرداخته‌اند. این پژوهش تلاش می‌کند تا با اتخاذ رویکردی متفاوت و بهره‌گیری از روش کیفی، تأثیر مذهب و قومیت بر این جنبش اجتماعی که عمدتاً بر شالوده شبکه‌های اجتماعی حرکت می‌کرد را تحلیل کند. شبکه‌های اجتماعی در خاورمیانه نقش بسیار مهم و پیچیده ایفا می‌کنند و به یکی از ابزارهای کلیدی در خبررسانی (Sabbar & Matheson, 2019) تحولات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی این منطقه تبدیل شده‌اند. در سال‌های اخیر، این پلتفرم‌ها به عنوان فضایی برای بیان آزادانه عقاید، سازماندهی اعتراضات و بسیج توده‌ها عمل کرده‌اند (Shahghasemi & Prosser, 2019). برای نمونه، در جریان بهار عربی در سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۱۱، شبکه‌های اجتماعی مانند فیسبوک و تویتر (سابق) نقش محوری در هماهنگی و گسترش اعتراضات علیه حکومت‌ها ایفا کردند. این فضاها به مردم امکان دادند تا صدای خود را به گوش جهانیان برسانند (Sabbar & Hyun, 2016) و اطلاعات را به سرعت و بدون سانسور منتشر کنند (Howard & Hussain, 2013; Tufekci & Wilson, 2012; Aday et al., 2012; Ghannam, 2011).

افزون بر نقش سیاسی، شبکه‌های اجتماعی در خاورمیانه به عنوان ابزاری برای تقویت هویت فرهنگی و مذهبی نیز عمل می‌کنند. کاربران از این پلتفرم‌ها برای ترویج فرهنگ محلی، زبان‌ها و سنت‌های خود استفاده می‌کنند و در عین حال، با جهان خارج از مرزهای خود ارتباط برقرار می‌کنند. این امر به ویژه برای جوانان که بخش عمده‌ای از جمعیت خاورمیانه را تشکیل می‌دهند، اهمیت دارد. از این گذشته، شبکه‌های اجتماعی در حوزه‌های سبک زندگی هم

تغییرات بسیاری در خاورمیانه ایجاد کرده‌اند (Nosraty et al., 2020) و حتی کودکان را هم درگیر کرده‌اند (Arsalani et al., 2022).

تأثیر متقابل دین، قومیت و ارتباطات بین فرهنگی در درک جنبش‌های اجتماعی بسیار مهم است. جنبش‌های اجتماعی اغلب در نتیجه هویت‌های فرهنگی و باورهای مشترک پدید می‌آیند و کنش‌های جمعی را به سمت تغییر اجتماعی هدایت می‌کنند. ارتباطات بین فرهنگی هم به‌عنوان امری تسهیل‌کننده و هم مانعی در این زمینه‌ها عمل می‌کند و بر نحوه بیان نارضایتی‌ها و مطالبات گروه‌های مختلف تأثیر می‌گذارد. ارتباطات بین فرهنگی مؤثر می‌تواند همبستگی میان گروه‌های قومی مختلف را با تقویت درک متقابل و احترام به باورهای مذهبی متفاوت افزایش دهد (Lipscomb, 2011). در مقابل، کژارتباط یا عدم حساسیت فرهنگی می‌تواند اختلافات را تشدید کند و مانع تلاش‌های مشترک شود. اهمیت این رابطه به ویژه هنگام بررسی مطالعات موردی که در آن، تشکل‌های مذهبی جوامع را بسیج می‌کنند تا از عدالت اجتماعی یا حقوق بشر دفاع کنند، آشکار می‌شود (Smith, 2022). افزون بر آن، نقش پلتفرم‌های دیجیتال در جنبش‌های اجتماعی امروز، ضرورت گفتگوی مؤثر بین فرهنگی را برجسته‌تر می‌کند. این پلتفرم‌ها در جنبش‌های اجتماعی نقشی بسیار مهم ایفا می‌کنند و به یکی از ابزارهای اصلی برای سازمان‌دهی، اطلاع‌رسانی و بسیج مردم تبدیل شده‌اند. این پلتفرم‌ها به معترضان امکان می‌دهند تا به سرعت و بدون محدودیت‌های جغرافیایی، اطلاعات را با همگان همخوان کنند (شاه‌قاسمی، ۲۰۲۳)، رویدادها را مستند کنند و حمایت جهانی جلب کنند. فهم این پدیده مستلزم این است که بررسی کنیم زبان، نمادگرایی، و روایت‌های مشترک چگونه هویت‌های گروه را در چارچوب ارتباطات بین فرهنگی شکل می‌دهند. با تجزیه و تحلیل موارد خاصی که در آن دین با قومیت در جنبش‌های اجتماعی تلاقی می‌کند - مانند جنبش حقوق مدنی یا اعتراضات جهانی اخیر - می‌توانیم چگونگی ترکیب این عناصر برای تأثیرگذاری بر تغییرات اجتماعی را تبیین کنیم (Hufford, 2007). این پژوهش تلاش می‌کند تا رابطه میان ارتباطات بین فرهنگی و جنبش‌های اجتماعی را با کمک شواهد تجربی و چارچوب‌های نظری روشن کند.

انقلاب تشرین^۱، همان اعتراضات اکتبر ۲۰۱۹ میلادی عراق، مجموعه اعتراضاتی است که از تظاهرات، پیاده‌روی، تحصن و اعتصاب مردم عراق تشکیل شده‌است. این اعتراضات از اول

^۱ ثوره التشرین

اکتبر ۲۰۱۹ میلادی آغاز شد. زمان شروع اعتراضات به وسیله فعالان مدنی در رسانه‌های اجتماعی معین شد و در استان‌های مرکزی و جنوبی عراق منتشر شد (مجیدی و شمس‌آبادی، ۲۰۲۲). هدف این حرکت، اعتراض به فساد، بیکاری و خدمات عمومی ناکافی بود که در ادامه آن، فراخوانی برای براندازی حکومت و توقف مداخله کشورهای بیگانه در عراق انجام شد. اعتراضات در هشت اکتبر متوقف و از ۲۴ اکتبر باز سرگرفته شد. طبق گفته بی‌بی‌سی، معترضان خواهان خاتمه نظام سیاسی مبتنی بر تقسیمات طایفه‌ای هستند که از زمان حمله آمریکا و متحدانش به عراق در سال ۲۰۰۳ میلادی ایجاد شده است. در نتیجه این اعتراضات، مجلس عراق در ۲۸ اکتبر، طرح بازنگری در بخش‌هایی از قانون اساسی عراق را طی حداکثر چهار ماه، مصوب کرد (۱۳۹۸).

این پژوهش به مطالعه نقش ارتباطات بین فرهنگی در انقلاب تشرین با تمرکز ویژه بر نقش قومیت و مذهب در شکل دادن به این جنبش می‌پردازد. همچنین به چالش‌ها و فرصت‌هایی که با وجود این ائتلاف بین فرهنگی به وجود آمدند، اشاره می‌شود. استدلال ما این است که ارتباطات بین فرهنگی نقش مهمی در تسهیل و ایفای نقش خطوط قومی و مذهبی در شکل دادن به راهبردهای جنبش‌های اجتماعی می‌آفریند. انقلاب تشرین با مشارکت ائتلاف متنوعی از گروه‌های اجتماعی، از جمله فعالان سکولار، تشکل‌های مذهبی و ... همراه بود. این گروه‌ها بر پایه خطوط قومی و مذهبی تقسیم شدند و این باعث شد ائتلاف‌های مؤثر به آسانی ممکن نشود. بر این اساس سؤالات اصلی پژوهش به شرح ذیل است:

۱. عوامل شکل‌گیری بسیج مردمی انقلاب تشرین چه بود؟
 ۲. جایگاه و اهداف مشارکت نمایندگان اقوام و مذاهب مختلف عراق در انقلاب تشرین چگونه بود؟
 ۳. ارتباطات بین فرهنگی چگونه بر روند انقلاب تأثیر گذاشت و چه پیامدهایی داشت؟
- برای پاسخ به این پرسش‌های پژوهشی، از مجموعه‌ای از اسناد علمی، از جمله آراء کارن تریسی و راکا شوم، استفاده شد که رابطه بین ارتباطات بین فرهنگی و جنبش‌های اجتماعی را مطالعه می‌کنند. به طور خاص، رویکرد ارتباط‌محور تریسی به جنبش‌های اجتماعی و بینش شوم درباره رابطه هویت فرهنگی و فعالیت سیاسی در مورد انقلاب تشرین عراق به کار گرفته شد. هدف از انجام این کار، مطالعه جایگاه ارتباطات بین فرهنگی در جنبش اجتماعی تشرین عراق و کمک به درک عمیق‌تر از نقش ارتباطات بین فرهنگی در این جنبش اجتماعی است.

پیشینه پژوهش

درخصوص موضوع پژوهش حاضر، پژوهش‌های محدود اما قابل توجهی انجام شده‌است که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره خواهد شد:

داگ مک‌آدام (۱۹۸۲) در کتابش با عنوان *روند سیاسی و توسعه شورش سیاهان* نقش قومیت را در توسعه شورش سیاه‌پوستان در ایالات متحده از ۱۹۳۰ تا ۱۹۷۰ میلادی را مطالعه می‌کند. مک‌آدام با تکیه بر تحقیقات آرشیوی گسترده و مصاحبه‌های عمیق با شرکت‌کنندگان جنبش، استدلال می‌کند که توسعه شورش سیاه‌پوستان با ترکیبی از فرصت‌های سیاسی، ساختارهای بسیج و فرآیندهای چارچوب‌بندی شکل گرفت. او اهمیت قومیت را در شکل‌دهی به یارگیری، ایدئولوژی و راهبرد های جنبش‌های اجتماعی سیاه‌پوستان برجسته می‌کند و بینش‌هایی را در مورد راه‌هایی که جنبش‌های اجتماعی می‌توانند ساختارهای قدرت مسلط را به چالش بکشند و تغییر دهند، ارائه می‌کند (McAdam, 1982).

جلن (۱۹۹۱) نیز در مقاله «دین و جنبش‌های اجتماعی: بسیج، اقتناع و سازگاری^۱» به مطالعه رابطه بین دین و جنبش‌های اجتماعی می‌پردازد؛ تمرکز او بر این است که چگونه باورها و اعمال مذهبی می‌توانند راهبردهای بسیج، متقاعدسازی و سازگاری جنبش‌های اجتماعی را شکل دهند. جلن با تکیه بر طیفی از مطالعات موردی از ایالات متحده، از جمله جنبش حقوق مدنی و جنبش ضد سقط جنین، استدلال می‌کند که دین می‌تواند منابع قدرتمندی از جمله نمادها، آیین‌ها و چارچوب‌های اخلاقی برای بازیگران جنبش اجتماعی فراهم کند. با این حال، او همچنین خاطرنشان می‌کند که باورها و اعمال مذهبی گاهی می‌توانند برای جنبش‌های اجتماعی، چالش‌هایی ایجاد کنند، به‌ویژه زمانی که با دیگر ارزش‌های فرهنگی یا سیاسی در تضاد باشند. این مقاله تحلیل ظریف و روشنگرانه‌ای از رابطه پیچیده بین دین و جنبش‌های اجتماعی ارائه می‌دهد و اهمیت درک نقش دین در شکل دادن به کنش جمعی را برجسته می‌کند (Jelen, 1991).

سوزان اولزاک (۱۹۹۲) در کتاب *پویایی رقابت و درگیری قومی مهم به مطالعه نقش قومیت در پویایی رقابت و تعارض می‌پردازد*. اولزاک با تکیه بر طیفی از مطالعات موردی از سراسر جهان، از جمله جنبش حقوق مدنی در ایالات متحده و مشکلات در ایرلند شمالی، استدلال می‌کند که تضاد قومی از ترکیبی از عوامل ساختاری و فرهنگی، از جمله نابرابری اقتصادی، طرد سیاسی، و

¹ accommodation

تفاوت‌های فرهنگی ناشی می‌شوند. این کتاب تحلیلی جامع و روشن‌گر از رابطه پیچیده بین قومیت و جنبش‌های اجتماعی ارائه می‌کند و دانشمندان در حوزه‌های جامعه‌شناسی، علوم سیاسی و مطالعات تعارض به طور گسترده به آن ارجاع داده‌اند (Olzak, 1992).

مارک یورگنسمایر و مارگو کیتس (۲۰۰۵) با تکیه بر دیدگاه‌های نظری و تطبیقی، مروری جامع بر رابطه دین و جنبش‌های اجتماعی ارائه می‌دهند. نویسندگان استدلال می‌کنند دین نقش مهمی در شکل‌دهی جنبش‌های اجتماعی داشته است و سازمان‌ها و باورهای مذهبی می‌توانند منابع قدرتمندی برای بسیج و کنش جمعی فراهم کنند. تحلیل آن‌ها بر طیفی از مطالعات موردی از سراسر جهان، از جمله جنبش حقوق مدنی در ایالات متحده، انقلاب اسلامی در ایران، و جنبش ضد آپارتاید در آفریقای جنوبی، مبتنی است. این مقاله اهمیت شناخت رابطه پیچیده بین دین و جنبش‌های اجتماعی را برجسته می‌کند و توضیح می‌دهد که باورها و اعمال مذهبی از چه راه‌هایی می‌توانند تغییرات اجتماعی و سیاسی را شکل دهند (Juergensmeyer & Kitts, 2005).

راکا شوم و هجد (۲۰۰۶) نیز رابطه بین هویت فرهنگی و کنشگری سیاسی را در چارچوب جوامع پسااستعماری مطالعه کرده‌اند. شوم استدلال می‌کند جنبش‌های اجتماعی در این زمینه‌ها به وسیله پویایی‌های فرهنگی پیچیده، از جمله تلاقی قومیت، مذهب، جنسیت و طبقه شکل می‌گیرند. او بر اهمیت شناخت و مطالعه دقیق این پویایی‌های فرهنگی به منظور ایجاد جنبش‌های اجتماعی مؤثر و فراگیر تأکید می‌کند (Shome & Hegde, 2006).

کارن تریسی و جسیکا (۲۰۱۳) تأکید می‌کنند؛ رویکردی ارتباط‌محور به جنبش‌های اجتماعی ایجاد شده است که نقش شیوه‌ها و راهبردهای ارتباطی در شکل دادن به کنش جمعی را برجسته می‌کند. تریسی استدلال می‌کند جنبش‌های اجتماعی، اساساً تلاش‌های ارتباطی هستند و برای ایجاد ائتلاف‌ها و دستیابی به اهداف خود بر ارتباطات بین فرهنگی مؤثر تکیه می‌کنند (Tracy & Jessica, 2013).

همچنین یافته‌های اوکا (۲۰۱۷) در مقاله‌ای با عنوان «دین و جنبش‌های اجتماعی در آفریقای امروز» به مطالعه رابطه دین و جنبش‌های اجتماعی در آفریقای امروز می‌پردازد. او با تکیه بر طیفی از مطالعات موردی از سراسر قاره، استدلال می‌کند که مذهب نقش مهمی در شکل‌دهی فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی در آفریقا دارد و نمادها، اعمال و نهادهای مذهبی منابع مهمی را برای بسیج و کنش جمعی فراهم می‌کنند. وی همچنین راه‌هایی را برجسته

می‌کند که در آن دین در کشاکش با سایر نشانگرهای هویتی مانند قومیت و جنسیت باعث اثرگذاری بر جنبش‌های اجتماعی در آفریقا می‌شود (Ukah, 2017).

مقاله حاضر با تأکید بر انقلاب تشرین عراق، گامی نو در پیوند دادن میان ارتباطات بین‌فرهنگی و جنبش‌های اجتماعی در یک زمینه خاص منطقه‌ای برداشته است. در حالی که مطالعات پیشین بیشتر به دین یا قومیت به‌طور مستقل پرداخته‌اند، این پژوهش نقش هم‌زمان و متقاطع این دو عنصر را در بستر ارتباطات بین‌فرهنگی بررسی می‌کند. همچنین نوآوری مقاله در به‌کارگیری نظریه‌های ارتباط‌محور برای تحلیل داده‌های میدانی از مصاحبه‌های عمیق با متخصصان حوزه عراق است که آن را از مطالعات پیشین متمایز می‌سازد.

این پژوهش توانسته است نشان دهد که چگونه مفاهیمی مانند عاملیت، تفاهم بین‌فرهنگی و مقاومت در برابر گفتمان‌های مسلط در میدان عمل جنبش تشرین معنا دار شده‌اند. چنین تحلیلی نه تنها به غنای نظری ادبیات موجود می‌افزاید، بلکه می‌تواند الگویی برای مطالعه جنبش‌های اجتماعی مشابه در دیگر جوامع چندفرهنگی باشد.

چارچوب مفهومی

با توجه به اهداف و سؤالات پژوهش، دیدگاه ارتباط محور تریسی و شوم چارچوبی برای بررسی رابطه میان ارتباطات بین فرهنگی، مذهب، قومیت و جنبش‌های اجتماعی ارائه می‌دهد. این رویکرد نظری بیان می‌کند که جنبش‌های اجتماعی نه صرفاً از هویت‌های مشترک، بلکه از راه تعاملات پویا میان افراد با پیشینه‌های فرهنگی گوناگون پدید می‌آیند (Tracy K., 2004). این دیدگاه با تمرکز بر جنبه‌های ارتباطی، چگونگی مذاکره شرکت‌کنندگان در مورد هویت و باورهای خود را در یک زمینه اجتماعی-سیاسی گسترده‌تر نشان می‌دهد. یکی از مؤلفه‌های کلیدی دیدگاه ارتباط محور تریسی و شوم، تأکید آن بر فرآیندهای گفتگو است. این فرآیندها امکان تبادل نظر بین گروه‌های فرهنگی مختلف را فراهم می‌کند و درک عمیق‌تر از ارزش‌ها و انگیزه‌های یکدیگر را تسهیل می‌کند (Shome R., 2010). به این ترتیب، ارتباطات بین فرهنگی به ابزاری برای ایجاد ائتلاف در خطوط قومی و مذهبی تبدیل می‌شود. به عنوان مثال، جنبش‌های اجتماعی که با موفقیت صداهای متنوع را در خود جای می‌دهند، اغلب انعطاف‌پذیری و سازگاری بیشتری را نشان می‌دهند. برعکس، عدم مشارکت در گفتگوی معنا دار می‌تواند منجر به عدم ارتباط و درگیری در این جنبش‌ها شود.

افزون بر آن، این دیدگاه بر اهمیت زمینه در شکل دادن به تعاملات بین گروه‌های فرهنگی مختلف درگیر در جنبش‌های اجتماعی تأکید می‌کند. پیشینه تاریخی اعمال مذهبی یا تجارب قومی نقش مهمی در نحوه ارتباط شرکت‌کنندگان با نارضایتی‌ها و مطالبات خود دارد. درک این عوامل زمینه‌ای به محققان اجازه می‌دهد تا تجزیه و تحلیل کنند که چگونه راهبردهای ارتباطی بین فرهنگی می‌توانند برای رسیدگی موثر به مسائل خاصی که جوامع مختلف درگیر در کنشگری با آن مواجه هستند، طراحی کنند.

مبتنی بر اهداف و سؤالات پژوهش، چارچوب نظری مقاله بر پایه دیدگاه ارتباط‌محور تریسی و شوم شکل گرفته است. این دیدگاه بر اهمیت تعاملات میان فرهنگی، عاملیت، ائتلاف‌سازی، و گفت‌وگوی معنادار میان گروه‌های فرهنگی متفاوت تأکید دارد. در این چارچوب، جنبش‌های اجتماعی نه تنها عرصه‌ای برای ابراز نارضایتی هستند، بلکه به مثابه فضایی ارتباطی در نظر گرفته می‌شوند که در آن بازیگران مختلف با پس‌زمینه‌های هویتی متفاوت به تعامل می‌پردازند.

در نسبت با موضوع مقاله، مطالعه نقش دین و قومیت در بسیج مردمی انقلاب تشرین عراق از منظر ارتباطات بین فرهنگی، این چارچوب مفهومی به خوبی قابلیت تبیین دارد. از یک سو، نظریه تریسی درباره عاملیت و ائتلاف‌سازی به تحلیل نحوه همگرایی گروه‌های مذهبی و قومی برای رسیدن به اهداف مشترک سیاسی و اجتماعی کمک می‌کند؛ از سوی دیگر، رویکرد پسااستعماری شوم امکان درک نقش هویت‌های به حاشیه‌رانده شده و مقاومت در برابر ساختارهای قدرت را فراهم می‌آورد.

مفاهیمی چون «هویت فرهنگی»، «قدرت فرهنگی»، «مقاومت نمادین» و «درک متقابل» مستقیماً با تجربه‌ی جنبش تشرین در پیوند هستند. در این جنبش، به‌رغم تنوع قومی و مذهبی، گروه‌ها توانستند با استفاده از ابزارهای ارتباطی از جمله رسانه‌های اجتماعی، بر تمایزهای خود فائق آمده و مطالبات جمعی را پیش ببرند. استفاده گسترده از نمادها و گفتمان‌های مذهبی و ملی در این فرآیند، نقش ارتباطات بین فرهنگی را به‌عنوان عاملی تسهیل‌گر در شکل‌گیری وحدت در عین کثرت برجسته می‌سازد.

بنابراین، چارچوب نظری ارائه شده نه تنها مفاهیم کلیدی مرتبط با موضوع را تبیین می‌کند، بلکه ابزار تحلیلی مناسبی برای فهم داده‌های میدانی این پژوهش نیز فراهم می‌آورد. نسبت

میان مفاهیم نظری و واقعیت تجربی در این مقاله نشان می‌دهد که ارتباطات بین فرهنگی نقشی فعال در شکل‌دهی، استمرار و جهت‌دهی به جنبش تشرین ایفا کرده‌اند. چند مفهوم نظری از دیدگاه ارتباط محور تریسی و شوم وجود دارد که رابطه میان ارتباطات بین فرهنگی و جنبش‌های اجتماعی را مطالعه می‌کند:

۱. **عاملیت و ایجاد ائتلاف**^۱: کارن تریسی بر اهمیت عاملیت و ایجاد ائتلاف در جنبش‌های اجتماعی تأکید و استدلال می‌کند که آن‌ها بر شیوه‌های ارتباطی مؤثر برای ایجاد اتحاد بین گروه‌های فرهنگی مختلف تکیه دارند. وی می‌گوید جنبش‌های اجتماعی اساساً تلاش‌های ارتباطی هستند و برای دستیابی به تغییر اجتماعی به شیوه‌های ارتباطی مؤثر نیاز دارند. به طور خاص، تریسی پیشنهاد می‌کند که عاملیت و ایجاد ائتلاف شامل شناسایی و بسیج منابع، توسعه راهبردهای ارتباطی حساس به تفاوت‌های فرهنگی، و ایجاد اتحاد بین گروه‌های فرهنگی متنوع است (Izen SC, 2023; Tracy K., 2004). عاملیت، به توانایی بازیگران جنبش اجتماعی برای کنش جمعی، جهت دستیابی به تغییر اجتماعی اشاره دارد. از سوی دیگر، ائتلاف‌سازی شامل ایجاد اتحاد بین گروه‌های فرهنگی مختلف برای دستیابی به اهداف مشترک است. شیوه‌های ارتباطی مؤثر نیز برای ایجاد ائتلاف‌ها حیاتی هستند، زیرا فعالان جنبش اجتماعی را قادر می‌سازند تا بر اختلافات پل بزنند و زمینه‌های مشترکی را در میان شکاف‌های فرهنگی پیدا کنند. مفهوم عاملیت و ائتلاف‌سازی تریسی چارچوب مفیدی برای درک نقش ارتباطات بین فرهنگی در جنبش‌های اجتماعی فراهم می‌کند.

۲. **رویکردهای پسا استعماری به ارتباطات**^۲: راکا شوم با تأکید بر رابطه میان هویت فرهنگی، قدرت و مقاومت، دیدگاهی پسا استعماری در ارتباط با جنبش‌های اجتماعی ارائه می‌دهد. او استدلال می‌کند که ارتباطات محل مبارزه در جنبش‌های اجتماعی است و نیروهای فرهنگی و سیاسی اغلب شیوه‌های ارتباطی را به نحوی تنظیم می‌کنند که ساختارهای قدرت موجود را تقویت کنند. او بر اهمیت شناخت زمینه‌های فرهنگی و تاریخی جنبش‌های اجتماعی، و توسعه راهبردهای ارتباطی که گفتمان‌های مسلط را به چالش می‌کشد و گروه‌های به حاشیه رانده شده را توانمند می‌سازد، تأکید می‌کند (Shome R., 2010).

¹ Agency and coalition building

² Postcolonial approaches to communication

۳. **هویت و قدرت فرهنگی**^۱: تریسی و شوم هر دو اهمیت هویت و قدرت فرهنگی را در شکل دادن به شیوه‌های ارتباطی در جنبش‌های اجتماعی برجسته می‌کنند. هویت و قدرت فرهنگی به روش‌هایی اشاره دارد که در آن از گفتمان‌های فرهنگی مسلط برای ایجاد و حفظ روابط قدرت استفاده می‌شود و به چگونگی مقاومت گروه‌های به حاشیه رانده شده در برابر این گفتمان‌ها برای به چالش کشیدن و تغییر روابط قدرت اشاره می‌کنند (همان). هویت فرهنگی به روش‌هایی اشاره دارد که افراد و گروه‌ها با آن‌ها میراث فرهنگی خود را شناسایی و بیان می‌کنند، در حالی که قدرت به روش‌هایی اشاره دارد که نیروهای فرهنگی و سیاسی غالب شیوه‌های ارتباطی را برای تقویت ساختارهای قدرت موجود شکل می‌دهند. به گفته شوم، شیوه‌های مؤثر ارتباطی شامل شناخت راه‌هایی است که گفتمان‌های فرهنگی مسلط شیوه‌های ارتباطی را شکل می‌دهند و راهبردهایی را توسعه می‌دهند که این گفتمان‌ها را به چالش می‌کشند و تبدیل می‌کنند تا گروه‌های به حاشیه رانده شده را توانمند کنند.

۴. **تفاهم و همکاری بین فرهنگی**^۲: درک و همکاری بین فرهنگی برای ایجاد جنبش‌های اجتماعی مؤثر بسیار مهم است. تریسی استدلال می‌کند که جنبش‌های اجتماعی باید راهبردهای ارتباطی را توسعه دهند و به تفاوت‌های فرهنگی حساس باشند، در حالی که شوم بر اهمیت به چالش کشیدن گفتمان‌های مسلط و توانمندسازی گروه‌های به حاشیه رانده شده از طریق شیوه‌های ارتباطی که درک و همکاری بین فرهنگی را ترویج می‌دهد، تأکید می‌کند (Shome R., 2010). همچنین تفاهم و همکاری بین فرهنگی نسبت مستقیمی با مفهوم تمایل بین فرهنگی به برقراری ارتباط دارد (MCCROSKY & RICHMOND, 1987). این مفهوم برای توصیف نگرش کلی یک فرد نسبت به ارتباط با دیگران به کار می‌رود. با این حال، کاسینگ (۱۹۹۷) اشاره می‌کند این ویژگی تعمیم‌یافته ممکن است برای درک رفتار در زمینه ارتباط بین فرهنگی ناکافی باشد. او مفهومی خاص‌تر، [یعنی] تمایل بین فرهنگی به ارتباط را پیشنهاد می‌کند که به عنوان تمایل افراد به شروع تماس‌های ارتباطی بین فرهنگی تعریف می‌شود (KASSING, 1997).

روش تحقیق

در این پژوهش از روش تحقیق کیفی استفاده شده است. تحقیق کیفی ذیل سنت‌های تفسیری تحقیق قرار می‌گیرد و در صدد آن است تا با استفاده از تجربیات شرکت‌کنندگان، بینشی

¹ Cultural Identity and Power

² Intercultural Understanding and Collaboration

نسبت به رفتارها و معانی موجود نسبت به یک پدیده اجتماعی کسب کند (Bolderston & Palmer, 2006). در پژوهش‌های کیفی ادعای دانش تعمیمی وجود ندارد و پژوهشگر بدنبال فهم عمیق از پدیده‌هاست. روش تحقیق کیفی دارای ابزارها و تکنیک‌های گوناگونی جهت جمع‌آوری داده می‌باشد که یکی از مهم‌ترین آن‌ها مصاحبه است. روش جمع‌آوری داده‌های اولیه مورد استفاده در این پژوهش، مصاحبه عمیق می‌باشد. مصاحبه‌ها نیمه‌ساختاریافته بوده؛ بدین ترتیب سؤالات محدود و مشخصی برای مصاحبه‌شوندگان ارسال شده و پس از مرور امکان ارائه نظرات و افکار آزادانه برای نمونه تحقیق ایجاد شد (فلیک، ۱۳۹۹).

پس از گردآوری داده‌ها و پیاده‌سازی آن‌ها، از میان شیوه‌های تحلیل داده‌ها، از روش تحلیل محتوای کیفی استفاده شده‌است. در روش تحلیل محتوای کیفی مبتنی بر چارچوب مفهومی اتخاذشده، مقولات استنباط و استخراج می‌شود (دلاور، ۱۳۸۹).

جامعه آماری پژوهش، متخصصان و کارشناسان مطالعات عراق بودند. در فرایند پژوهش با هشت نفر از متخصصان و کارشناسان این حوزه، مصاحبه انجام شد. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری گلوله برفی^{۱۰} استفاده کردیم که یک شیوه غیراحتمالی برای نمونه‌گیری محسوب می‌شود. در این روش همه‌ی اعضا شانس انتخاب شدن ندارند و شانس هر عضو هم مشخص نیست و به همین دلیل، یافته‌های ما تعمیم‌پذیر نیست. از این رو، پژوهشگران پس از انجام مصاحبه با هر یک از شرکت‌کنندگان اولیه، از او می‌خواستند که پژوهشگران را به افراد دیگری که می‌شناسند و در این زمینه، تخصص مرتبط دارند، معرفی کنند. این روند تا زمانی ادامه یافت که محقق به نقطه اشباع نظری رسید که در آن اطلاعات جدیدی از مصاحبه‌ها به دست نمی‌آمد. ویژگی نمونه تحقیق به شرح ذیل است:

جدول ۱) ویژگی نمونه تحقیق

ردیف	نام مصاحبه‌شونده	جایگاه
۱	محمد سلطانی‌نژاد	استادیار گروه مطالعات غرب آسیا و آفریقا دانشگاه تهران
۲	یاسر قزوینی	استادیار گروه تاریخ دانشگاه تهران
۳	حیدر احمد جاسم البحرانی	استادیار دانشکده مطالعات جهان دانشگاه تهران
۴	علیرضا مجیدی	پژوهشگر غرب آسیا و عضو اندیشکده جریان

1۰. Snowball Sampling

ردیف	نام مصاحبه‌شونده	جایگاه
۵	محمدامین آلبوغبیش	انجمن علمی ترجمه و زبان‌های خارجی حوزه علمیه
۶	محمد دشتی	عضو در تشکل فرهنگی_اجتماعی سلمان
۷	افشین زینی زاده	عضو اتحادیه امت واحده
۸	احمد الحسینی	دانشجوی ارشد تاریخ و شهروند عراقی

مصاحبه‌ها به صورت رو در رو یا از راه ویدئو کنفرانس انجام شد و با استفاده از پرسش‌های نیمه ساختار یافته برای شرکت‌کنندگان این امکان مهیا شد تا افکار و تجربیات خود را در مورد موضوع با ما همخوان کنند. مصاحبه‌ها به صورت صوتی ضبط شد و جهت تحلیل محتوای کیفی، پیاده‌سازی شدند. پس از انجام هشت مصاحبه اشباع نظری حاصل شد. همچنین نگارندگان پس از انجام مصاحبه و جمع‌آوری داده‌ها به ساختاردهی و تفسیر داده‌های کیفی پرداختند. استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی در این پژوهش به ما کمک کرد درباره جایگاه ارتباطات بین فرهنگی و نقش آن در تسهیل و ایفای نقش خطوط قومی و مذهبی در شکل‌دهی به جنبش‌های اجتماعی اطلاعات مهمی کسب کنیم. ارتباطات بین فرهنگی به مثابه یک دستگاه تحلیلی امکان سیاست‌گذاری و برقراری نظم مرکزی در جوامع متکثر را فراهم می‌سازد. دور از ذهن نیست که مسئله امنیت ملی، مهم‌ترین و حیاتی‌ترین عامل ثبات و قوام یک حکومت است و قومیت‌گرایی و مذهب همواره یکی از عوامل تأثیرگذار بر امنیت ملی تلقی می‌گردند. همچنین مذهب نقش مهمی در شکل‌دهی فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی دارد. همچنین نمادها و نهادهای مذهبی منابع مهمی را برای بسیج و کنش جمعی فراهم می‌کنند.

یافته‌ها

این مقاله یافته‌های حاصل از مصاحبه‌های انجام‌شده با هشت کارشناس متمرکز بر مسائل عراق، به ویژه با تمرکز بر انقلاب تشرین را مطالعه می‌کند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که قومیت و مذهب در بسیج مردمی انقلاب تشرین نقش مهمی ایفا کرده‌اند. این نتایج در پرتو چارچوب نظری تریسی و شوم معنای بیشتری می‌یابند. بر اساس دیدگاه ارتباط‌محور تریسی، جنبش‌های اجتماعی را باید به‌عنوان کنش‌های ارتباطی فهمید که در آن‌ها گروه‌های فرهنگی مختلف از طریق تعامل و گفت‌وگو به ائتلاف می‌رسند. در این پژوهش نیز مشاهده شد که علیرغم

تفاوت‌های قومی و مذهبی، مشارکت‌کنندگان توانستند حول محور اهداف مشترک به وحدت نسبی برسند. این دقیقاً با مفاهیم «ائتلاف‌سازی» و «عاملیت» مورد تأکید تریسی هم‌راستا است. همچنین، در نسبت با دیدگاه پسااستعماری شوم، یافته‌ها نشان می‌دهد که گروه‌های به حاشیه‌رانده‌شده در عراق (مانند برخی اقلیت‌های مذهبی یا قومی) از طریق جنبش تشرین توانستند ساختارهای قدرت مسلط را به چالش بکشند. استفاده از نمادهای مذهبی و پرچم‌های متنوع، نوعی راهبرد ارتباطی برای بازنمایی خود و مقاومت فرهنگی محسوب می‌شود؛ امری که شوم از آن با عنوان «بازتعریف هویت فرهنگی در بستر مبارزه» یاد می‌کند.

از منظر پیشینه پژوهش، مک‌آدام تأکید کرده بود که قومیت در کنش‌های جمعی نقش سازمان‌دهنده دارد. این یافته نیز در تشرین تأیید شد، جایی که اقوام مختلف ضمن حفظ هویت خود در پی تحقق اهداف جمعی بودند. همچنین، یافته‌ها با مطالعات جلن درباره نقش دین به‌عنوان منبع بسیج و انگیزش فرهنگی هم‌خوانی دارد، زیرا گروه‌های مذهبی در انقلاب تشرین هم در نمادسازی و هم در سازمان‌دهی اعتراضات نقش کلیدی داشتند.

در نهایت، تحلیل تطبیقی میان یافته‌های این تحقیق و دیدگاه نظری ارائه‌شده، نشان می‌دهد که ارتباطات بین‌فرهنگی نه تنها وسیله‌ای برای عبور از مرزهای هویتی است، بلکه به‌عنوان یک راهبرد معنادار برای شکل‌گیری و انسجام جنبش اجتماعی عمل می‌کند. همچنین یافته‌ها نشان داد که گروه‌های مختلف اهداف و راهبرد‌های معین خود را داشتند و در هر حال، همه آن‌ها یک هدف مشترک برای دستیابی به اصلاحات سیاسی و اقتصادی در عراق داشتند. راهبردهای مورد استفاده این گروه‌ها شامل اعتراض، تظاهرات و اعتصاب، درگیری‌های سخت و نرم با استفاده از نمادهای مذهبی و پرچم‌های متفاوت (معطوف به جریان‌ات و قومیت‌های مختلف) بود. همچنین، ما اثربخشی اهداف و راهبردهای مورد استفاده اقوام و مذاهب مختلف در انقلاب تشرین را مطالعه کردیم. راهبردهای مورد استفاده این گروه‌ها در بسیج مردم و جلب توجه به هدف آن‌ها مؤثر بود. با این حال، موفقیت این راهبردها بسته به اندازه گروه، منابع و سطح سازمان متفاوت بود. در نهایت، این پژوهش به تبعات انقلاب تشرین از منظر ارتباطات بین فرهنگ‌های مختلف در جنبش‌های اجتماعی پرداخت؛ مصاحبه‌ها نشان داد که فهم نهادی از ارتباطات برای کنار هم قرار دادن افرادی با پیشینه‌های قومی و مذهبی مختلف حیاتی است. همچنین از راهبردهای ارتباطی مؤثر برای بسیج مردم و حفظ وحدت در

مواجهه با چالش‌ها استفاده شد. پژوهش حاضر نشان دهنده تأثیر متقابل دین و قومیت در جنبش‌های اجتماعی در بافت کشور عراق است. با توجه به اهداف، چارچوب مفهومی و روش پژوهش، یافته‌های تحقیق در محورهای ذیل قرار گرفته‌اند:

جدول ۲. یافته‌های پژوهش

یافته‌های کلیدی	محور تحلیلی
حس مشترک هویت ملی موجب اتحاد گروه‌های مختلف شد؛ قومیت و مذهب در بسیج مؤثر بودند.	نقش قومیت و مذهب
نارضایتی از نظام سیاسی، رسانه‌های اجتماعی، نقش جوانان، تحولات منطقه‌ای، تجربه ظلم.	عوامل شکل دهنده بسیج مردمی
ایجاد نظام سیاسی پاسخگو، پایان دادن به فساد، ارائه خدمات پایه و فرصت‌های اقتصادی.	اهداف اقوام و مذاهب مختلف
برخی گروه‌ها اعتراض مسالمت‌آمیز، برخی تاکتیک‌های مقابله‌ای را برگزیدند.	راهبردهای اقوام و مذاهب مختلف
استعفای نخست‌وزیر حاصل شد، اما بسیاری از مسائل اساسی حل نشده باقی ماند.	اثربخشی راهبردها

نقش قومیت و مذهب در انقلاب تشرین

یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که قومیت و مذهب نقش بسزایی در بسیج مردمی عراق در جریان انقلاب تشرین داشته است. به گفته مصاحبه‌شوندگان، انقلاب تشرین عمدتاً بر پایه احساس مشترک هویت ملی و نارضایتی از نخبگان حاکم بود، نه تفاوت‌های قومی یا مذهبی. با این حال، تنوع شرکت‌کنندگان در انقلاب در ایجاد حس اتحاد و همبستگی در میان اقوام و اقوام مختلف مؤثر بود. این تنوع همچنین امکان ادغام دیدگاه و راهبردهای مختلف را در تعقیب اهداف مشترک فراهم می‌کرد.

«احساس مشترک هویت ملی در طول انقلاب تشرین نیرویی متحدکننده بود و به شکاف‌های قومی و مذهبی که به طور سنتی جامعه عراق را تقسیم می‌کرد، غلبه کرد.» (شرکت‌کننده شماره ۳)

«تنوع و تفاوت بین مردم در انقلاب یک مانع نبود، چه بسا که به یک نقطه قوت تبدیل شد. دیدگاه‌های مختلف تحت یک هدف واحد ضد سیستم متحد شدند.» (شرکت‌کننده شماره ۷)

«این (جنبش) در مورد مذهب یا قومیت نبود، بلکه در مورد عراق به عنوان یک ملت بود که به دنبال عدالت و تغییر است.» (شرکت‌کننده شماره ۳)

عوامل شکل دهنده بسیج مردمی

مصاحبه‌شوندگان عوامل متعددی را شناسایی کردند که به بسیج مردم عراق در جریان انقلاب تشریح کمک کرد. این موارد شامل:

۱. نارضایتی گسترده از نظام سیاسی و اقتصادی که به عنوان حکومتی فاسد و بی‌پاسخ به نیازهای مردم تلقی می‌شد.
- «مردم آمدند در خیابان‌ها، چون از یک سیستم فاسدی که هرگز به حرف‌هایشان گوش نمی‌داد خسته شدند، همه (مردم) دنبال یک عراق بهتر بودند.» (شرکت‌کننده شماره ۲)
- «از یکی از معترضان شنیدم که میگفت: فقط یک موضوع نبود که ما را به خیابان‌ها کشاند، بلکه سال‌ها فساد، بیکاری و رهبرانی بود که با ما طوری رفتار می‌کردند که ما اهمیتی نداشتیم.» (شرکت‌کننده شماره ۴)
- «مردم چیز زیادی نمی‌خواستند. فقط حقوق اولیه، شغل، کرامت. شعار آنها نرید وطن بود.» (شرکت‌کننده شماره ۱)
۲. نفوذ رسانه‌های اجتماعی که انتشار سریع اطلاعات را تسهیل نمود و امکان سازماندهی اعتراضات و تجمعات را فراهم می‌کرد.
- «بدون رسانه‌های اجتماعی، هیچ یک از اینها ممکن نبود. مردم را به هم وصل می‌کرد، پیام‌ها منتشر میشد و همه مطمئن بودند که جهان میبند چه اتفاقی می‌افتد.» (شرکت‌کننده شماره ۸)
- «یکی از شعارهای مطرح آن زمان این بود که شبکه‌های اجتماعی سلاح ماست.» (شرکت‌کننده شماره ۵)
- «عراقیون معتقدند قبل از رسانه‌های اجتماعی، آنها (حکومت) می‌توانستند ما را ساکت کنند. اما حالا؟ دنیا تماشا می‌کرد و این به ما قدرت داد.» (شرکت‌کننده شماره ۱)
۳. نقش جوانان و جامعه مدنی که وضعیت تعیین‌کننده‌ای در بسیج و تداوم اعتراضات داشتند.

- «جوانان بودند که جنبش را زنده نگه داشتند. آنها ترس بودند، ایده‌های تازه‌ای داشتند و عقب نشینی نمی‌کردند.» (شرکت کننده شماره ۵)
- «این دانشجویان، جوانان و کارگران عادی بودند که اعتراضات را ادامه دادند.» (شرکت کننده شماره ۶)
۴. تأثیر تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی، مانند بهار عربی و شکست محسوس نظم سیاسی پس از ۲۰۰۳ در عراق.
- «مردم بهار عربی را دیده بودند، سال‌ها بی‌ثباتی را پس از سال ۲۰۰۳ سپری کرده بودند، اما این بار احساس متفاوتی داشتند.» (شرکت کننده شماره ۷)
- «بعد از ۲۰۰۳، آنها (حکومت) به مردم گفتند که دموکراسی رسیده است. اما تنها چیزی که به دست آمد تفرقه بیشتر، فساد بیشتر بود (از نگاه مردم). تشرین روش مردم برای گفتن دیگه کافیه (بود).» (شرکت کننده شماره ۴)
۵. تأثیر عاطفی تجربیات مشترک ظلم و رنج، که حس هویت و هدف جمعی را در میان معترضان تقویت کرد.
- «درد و ظلم مشترک مردم را مانند گذشته دور هم جمع کرد. همه (مردم) بدنیاال بقا و عزت بود.» (شرکت کننده شماره ۱)
- «در میدان تحریر، همه ما غذا را تقسیم کردیم، همه از یکدیگر محافظت کردیم. مهم نبود از کجا آمده اید - ما یک صدا بودیم.» (شرکت کننده شماره ۱)
- «ساختمانی وجود داشت در میدان التحریر که تشارنه در آن مستقر بودند، و تمثیل به کوه احد کردند که نباید دور بخورند.» (شرکت کننده شماره ۲)

اهداف و راهبردهای اقوام و مذاهب مختلف

شرکت‌کنندگان در انقلاب تشرین، علیرغم سوابق گوناگون، اهداف و آرزوهای مشترکی داشتند. اینها شامل ایجاد یک نظام سیاسی پارلمانی و پاسخگوتر، پایان دادن به فساد، و ارائه خدمات اولیه و فرصت‌های اقتصادی بودند. با این حال، راهبردهای اتخاذ شده به وسیله گروه‌های قومی و مذهبی مختلف برای دستیابی به این اهداف متفاوت است. برخی از گروه‌ها طرفدار اعتراض‌های غیرخشونت‌آمیز و نافرمانی مدنی بودند، در حالی که برخی دیگر به تاکتیک‌های مقابله‌ای بیشتر متوسل شدند. مصاحبه‌ها نشان می‌دهد که این تنوع راهبردها هم یک نقطه

قوت و هم چالش برای جنبش بود، زیرا امکان بیان دیدگاه‌های مختلف را فراهم می‌کرد، اما خطر تکه تکه شدن جنبش و تضعیف انسجام آن را نیز به همراه داشت.

«همه مردم یک چیز را می‌خواستند. عدالت، عزت، و پایان دادن به فساد. اما چگونه برای آن مبارزه کردند؟ این متفاوت بود.» (شرکت‌کننده شماره ۴)

«من خاطرم هست که با یکی از دوستانم بحث کردم. او فکر می‌کرد اعتراض مسالمت آمیز بی فایده است، من معتقد بودم خشونت فقط سرکوب را توجیه می‌کند. در نهایت، هر دوی ما خواهان تغییر بودیم، فقط راه‌های مختلفی برای رسیدن به آنجا دیدیم.» (شرکت‌کننده شماره ۳)

اثر بخشی اهداف و راهبردها

انقلاب تشرین به برخی از اهداف خود مانند استعفای نخست وزیر و تشکیل دولت جدید دست یافت. با این حال، مصاحبه‌ها نشان می‌دهد که بسیاری از مسائل اساسی که انگیزه اعتراض‌ها بوده است، مانند فساد و طرد سیاسی، هنوز به طور کامل مورد توجه قرار نگرفته است. اثر بخشی راهبردهای به کار گرفته شده به وسیله گروه‌های قومی و مذهبی مختلف نیز موضوع بحث در میان مصاحبه‌شوندگان است. برخی استدلال می‌کنند که اعتراضات غیرخشونت آمیز در ایجاد همدردی و حمایت بین‌المللی موثرتر بود، در حالی که برخی دیگر معتقدند که تاکتیک‌های مقابله‌ای بیشتری برای وادار کردن دولت به پاسخگویی به خواسته‌های معترضان ضروری بود.

«مردم فکر می‌کردند با حذف یک رهبر همه چیز حل می‌شود، اما مشکل بزرگتر از یک نفر است. کل سیستم برای خدمت به حکومت طراحی شده است نه مردم.» (شرکت‌کننده شماره ۱)

«بله، عراق یک دولت جدید دارد، اما همچنان از همان قوانین قدیمی پیروی می‌کند. احساس می‌کنم آنها فقط بخشی از سیاستمداران فاسد را تغییر دادند.» (شرکت‌کننده شماره ۶)

«هر دو رویکرد نقاط قوت و ضعف خود را داشتند. عدم خشونت به جنبش مشروعیت و حمایت بین‌المللی داد، در حالی که اقدام مستقیم دولت را مجبور به واکنش کرد. چالش ایجاد تعادل بین این دو بدون از دست دادن شتاب بود.» (شرکت‌کننده شماره ۸)

بحث و نتیجه‌گیری

انقلاب تشرین در عراق، نه تنها به عنوان یک خیزش اجتماعی، بلکه به مثابه میدانی برای تعاملات پیچیده بین فرهنگی، قومی و مذهبی قابل تحلیل است. بر اساس یافته‌های این پژوهش، نویسندگان بر این باورند که یکی از ویژگی‌های منحصر به فرد این انقلاب، توانایی آن در ایجاد اتحاد نسبی میان گروه‌های متکثر بوده است؛ امری که در کشوری مانند عراق با سابقه درگیری‌های فرقه‌ای و قومی، دستاوردی قابل توجه به شمار می‌رود. این پژوهش نشان داد که شبکه‌های اجتماعی، علاوه بر ایفای نقش اطلاع‌رسانی، به بستری برای شکل‌دهی گفتمان مشترک میان گروه‌های مختلف بدل شده‌اند.

شبکه‌های اجتماعی تأثیرات شگرفی بر سبک زندگی انسان‌ها گذاشته‌اند (Sakhaei, et al., 2024) و یکی از این حوزه‌ها حوزه گفتمان عمومی سیاسی در خاورمیانه است (Shahghasemi, 2019). انقلاب تشرین در عراق یک رویداد مهم در تاریخ عراق بود که مشخصه آن بسیج مردمی با پیشینه‌های مختلف قومی و مذهبی بود. هدف از این پژوهش مطالعه نقش قومیت و مذهب در بسیج مردمی عراق در انقلاب تشرین است. پژوهش حاضر نشان می‌دهد دین و قومیت در جنبش‌های اجتماعی در بافت کشور عراق به شدت بر هم اثر دارند. در این مقاله از مصاحبه‌های عمیق با کارشناسان مطالعات عراق برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد. مصاحبه‌های انجام شده نشان می‌دهند قومیت و مذهب نقش مهمی در انقلاب تشرین داشته است. این پژوهش نشان می‌دهد هم وابستگی مذهبی و هم هویت قومی به طور قابل توجهی بر انگیزه‌ها، اقدامات و تعاملات شرکت‌کنندگان در این جنبش نمایان بوده است. انگاره‌های بین فرهنگی بسیار سیالند (Shahghasemi, 2017) و مطالعه انقلاب تشرین در این مقاله نشان می‌دهد چگونه هویت‌های متنوع می‌توانند برای تقویت یک جبهه متحد همگرا شوند و همزمان تنش‌های اساسی را که ممکن است از چنین تنوعی ناشی شود، آشکار کند. گروه‌های مختلف قومی و مذهبی در عراق به رغم اختلافاتشان توانستند دور هم جمع شوند و برای یک هدف مشترک بسیج شوند و این کامیابی به دلیل اعتراض‌ها و اهداف مشترکی که آن‌ها داشتند ممکن شد. همچنین در این تحقیق عوامل شکل‌گیری بسیج مردمی در انقلاب تشرین شناسایی شد که شامل تمایل به تغییر، نیاز به اصلاحات سیاسی و اقتصادی و نارضایتی از رسیدگی دولت به مسائل عمومی بود. گروه‌های مختلف قومی و مذهبی توانستند تحت لوای این اهداف مشترک متحد شوند و برای دستیابی به آن‌ها تلاش کنند. همچنین این پژوهش به

مطالعه اهداف و راهبردهای اقوام و مذاهب مختلف در انقلاب تشرین پرداخته است. یافته‌ها نشان داد که هر گروه اهداف و راهبردهای تکین خود را دارد. با این حال، همه آن‌ها یک هدف مشترک برای دستیابی به اصلاحات سیاسی و اقتصادی در عراق داشتند. راهبردهای مورد استفاده این گروه‌ها شامل اعتراض، تظاهرات و اعتصاب، درگیری‌های سخت و نرم با استفاده از نمادهای مذهبی و پرچم‌های متفاوت (معطوف به جریان‌ات و قومیت‌های مختلف) بود. همچنین اثربخشی اهداف و راهبردهای مورد استفاده اقوام و مذاهب مختلف در انقلاب تشرین مطالعه شد. راهبردهای مورد استفاده این گروه‌ها در بسیج مردم و جلب توجه به هدف آن‌ها مؤثر بود. با این حال، موفقیت این راهبردها بسته به اندازه گروه، منابع و سطح سازمان متفاوت بود.

نقش شبکه‌های اجتماعی در حوزه‌های مختلف زیست بسیار پررنگ بوده است (Nosraty et al., 2021) و حتی شیوه نگاه به جهان و زندگی و مسائل مرتبط به آن مانند آموزش را دستخوش دگرگونی کرده است (Shahghasemi et al., 2023). این تغییرات در خاورمیانه شدت و پیچیدگی بیشتری داشته است (Zamani, Nourbakhsh & Nayebi, 2021). انقلاب تشرین در عراق هم از این اصل جدا نبوده است و رسانه‌های اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی از همه نظر در زمینه سازی، شکل‌گیری، امتداد و نتیجه‌گیری این حرکت نقش داشته‌اند (Al-Dulyme, 2020; Al-Rawi, Tenove & Klein, 2023; Numan, 2022).

این پژوهش به تبعات انقلاب تشرین از منظر ارتباطات بین فرهنگ‌های مختلف در جنبش‌های اجتماعی پرداخت؛ مصاحبه‌ها نشان داد که فهم شالودین از ارتباطات برای گرد هم‌آوردن افراد با پیشینه‌های قومی و مذهبی مختلف حیاتی است. همچنین از راهبردهای ارتباطی مؤثر برای بسیج مردم و حفظ وحدت در مواجهه با چالش‌ها استفاده شد. این تحقیق با بررسی تقاطع هویت در جنبش‌های اجتماعی، بر پیچیدگی کنش جمعی در جامعه چند فرهنگی مانند عراق تأکید می‌کند. افزون بر آن، راهبردهای وحدت در میان تنوع به عنوان موضوعات مهم ظاهر می‌شوند. درک اینکه چگونه گروه‌های مختلف درباره اختلافات خود مذاکره می‌کنند در حالی که برای اهداف مشترک تلاش می‌کنند برای تقویت همبستگی ضروری است.

در نهایت، نگارندگان، بر این نکته تأکید دارند که موفقیت و یا ناکامی جنبش‌های اجتماعی در جوامع چندفرهنگی نظیر عراق، تا حد زیادی به ظرفیت آن‌ها در ایجاد بسترهای گفت‌وگوی بین‌فرهنگی بستگی دارد. اگر این بسترها تضعیف شوند، جنبش‌ها به سرعت به سمت تفرقه و

ناکارآمدی می‌روند. برعکس، تقویت عاملیت ارتباطی، می‌تواند به خلق ائتلاف‌های پایدار و تحولات اجتماعی ملموس منجر شود. بنابراین، این پژوهش نه تنها ابعاد تازه‌ای از انقلاب تشرین را روشن می‌سازد، بلکه می‌تواند الهام‌بخش پژوهش‌هایی باشد که قصد دارند از منظر ارتباطات میان‌فرهنگی به تحلیل جنبش‌های اجتماعی در دیگر نقاط جهان بپردازند.

منابع

- بی‌نام. (۶، آبان، ۱۳۹۸). *عراق/ حمایت حشد شعبی از خواسته‌های مردم و مبارزه با فساد/ مقررات منع آمدوشد در بغداد، بازیابی از خبرگزاری تسنیم*: <https://tn.ai/> ۲۱۲۹۰۹۷.
- دلاور، ع. (۱۳۸۹). *روش‌شناسی کیفی. فصلنامه راهبرد*، ۳۰۷-۳۲۹.
- فلیک، ا. (۱۳۹۹). *درآمدی بر تحقیق کیفی*. (۵. جلیلی، مترجم) تهران: نشر نی.
- لیندلف، ت. و تیلور، ب. (۱۳۹۷). *روش‌های تحقیق کیفی در علوم ارتباطات*. (ع. گیویان، مترجم) تهران: انتشارات همشهری.
- مجیدی، م.، & شمس‌آبادی، ع. (۲۰۲۲). *ارزیابی تأثیر فرایند جامعه‌پذیری سیاسی در عراق بر بروز اعتراضات اکتبر ۲۰۱۹*. *مطالعات جهان اسلام*، ۱۹ (۹)، ۶-۴.
- Anonymous. (2019, October 28). Iraq | Popular Mobilization Forces supports people's demands and the fight against corruption / Curfew regulations in Baghdad. Retrieved from Tasnim News Agency: <https://tn.ai/2129097>. (In Persian)
- Delaver, A. (2010). Qualitative Methodology. *Rahbord Journal*, (19), 307-329. (In Persian)
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.03.615>
- Flick, U. (2020). *An Introduction to Qualitative Research*. (H. Jalili, Trans.). Tehran: Nay Publishing. (Original work published 2009). (In Persian)
- Lindlof, T. R., & Taylor, B. C. (2018). *Qualitative Communication Research Methods*. (A. Giviyan, Trans.). Tehran: Hamshahri Publications. (Original work published 2017). (in Persian)
- Majidi, M., & Shamsabadi, A. (2022). Evaluating the Impact of the Political Socialization Process in Iraq on the Outbreak of the October 2019 Protests. *Journal of Islamic World Studies*, 9(19), 4-6. (In Persian)
DOI: <https://doi.org/10.22034/isws.2022.1980090.1486>
- Aday, S., Farrell, H., Lynch, M., Sides, J., & Freelon, D. (2012). *Blogs and Bullets II: New Media and Conflict After the Arab Spring*. United States Institute of Peace. <https://www.usip.org/publications/2012/07/blogs-and-bullets-ii-new-media-and-conflict-after-arab-spring>
- Al-Dulyme, A. A. A. (2020). *The Role of Social Networks in Changing the Image of Religious Institutions in Iraq During the October Protests a Field Study from the Viewpoint of Iraqi*

- Students Studying in Jordanian Universities* (Master's thesis, University of Petra (Jordan)).
- Al-Rawi, A., Tenove, C., & Klein, P. (2023). The Networked Trolling of Critical Journalists and News Organizations in Iraq. *Journalism and Media*, 4(4), 1130-1140.
- Arsalani, A., Sakhaei, S., & Zamani, M. (2022). ICT for children: The continuous need for media literacy. *Socio-Spatial Studies*, 6(1), 1-11. doi: 10.22034/soc.2022.211944
- Bolderston, A., & Palmer, C.. (2006).. A Brief Introduction to Qualitative Research.. *The Canadian journal of medical radiation technology*, 16-19..
- Bowie, F.. (1991).. The Anti-Apartheid Movement and the South African Churches.. *Journal of Southern African Studies*, 205-220..
- Chappell, D.. (2018).. Religious Influences on the Civil Rights Movement.. *Oxford Research Encyclopedia of American History*..
- Ghannam, J. (2011). *Social Media in the Arab World: Leading Up to the Uprisings of 2011*. Center for International Media Assistance. https://www.cima.ned.org/wp-content/uploads/2015/02/CIMA-Arab_Social_Media-Report-10-25-11.pdf
- Howard, P. N., & Hussain, M. M. (2013). *Democracy's Fourth Wave? Digital Media and the Arab Spring*. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199936953.001.0001>
- Hufford, D., (2007).. [PDF] intercultural communication - OPUS.. Retrieved from https://opus.bibliothek.uni-augsburg.de/opus4/files/586/Intercultural_Communication..pdf..
- Jelen, T.. G.. (1991).. Religion and social movements: Mobilization, persuasion, and accommodation.. *Sociological Analysis*, 395-415..
- Juergensmeyer, M., & Kitts, M.. (2005).. Religion and social movements: Theoretical and comparative perspectives.. *Social movements and culture*, 261-283..
- KASSING, J. W.. (1997).. Development of the Intercultural Willingness to Communicate scale.. *Communication Research Reports*, 399-407..
- Lipscomb, S. B., (2011).. 8.3 Intercultural Communication | Communication in the Real World.. Retrieved from <https://courses.lumenlearning.com/suny-realworldcomm/chapter/8-3-intercultural-communication/>..
- McAdam, D.. (1982).. *Political process and the development of black insurgency, 1930-1970*.. Chicago: University of Chicago Press..
- McCroskey, j. C., & Richmond, V.. (1987).. Willingness-to-communicate.. In M. &. Daly, *Personality and interpersonal communication* (pp. 129-156).. Newbury Park, CA: Sage..
- Nosrati, N., Sakhaei, S., & Rezaei, R. (2021). The impact of social media on mental health: A critical examination. *Socio-Spatial Studies*, 5(1), 101-11. doi: 10.22034/soc.2021.212042
- Nosrati, N., Tomraee, S., & Zamani, M. (2020). Beauty business in Iran: Does beauty make you healthy?. *Socio-Spatial Studies*, 4(1), 1-11. doi: 10.22034/soc.2020.211920

- Numan, H. (2022). The Multimodal Framing Demands by Protesters' Signs in Social Media: Meaning and Sources of Visual and Textual Messages: The Case of Iraq. *Contemporary Arab Affairs*, 15(3-4), 7-33.
- Olzak, S. (1992).. *The dynamics of ethnic competition and conflict*.. Stanford: Stanford University Press..
- Peretti, C. (2017).. *Faith and Social Movements in Brazil: The Landless Workers' Movement and the Catholic Church*.. Routledge..
- Renad, M. (2019, oct 7).. *Iraq protests: What's behind the anger?* Retrieved from BBC News: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-49960677>
- Sabbar, S., & Hyun, D. (2016). What makes it likeable? A study on the reactions to messages in a digital social network: the case of Facebook in Farsi. *SpringerPlus*, 5. doi:10.1186/s40064-016-3771-3
- Sabbar, S., & Matheson, D. (2019). Mass media vs. the mass of media: a study on the human nodes in a social network and their chosen messages. *Journal of Cyberspace Studies*, 3(1), 23-42. doi:10.22059/jcss.2019.271467.1031
- Sakhaei, S., Soroori Sarabi, A., & Alinouri, S. (2024). Teaching IT Use to Elderly: A Media Literacy Solution. *Journal of Cyberspace Studies*, 8(2)
- Shahghasemi, E. (2017). Cultural schema theory. *The international encyclopedia of intercultural communication*, 1-9. DOI: 10.1002/9781118783665.ieicc0019
- Shahghasemi, E. (2019). Dumbing Down or Reaching Out? Facebook in Kurdistan and Nasser Razazi. International Conference on Future of Social Sciences and Humanities, Warsaw. <https://www.doi.org/10.33422/fshconf.2019.06.342>
- Shahghasemi, E. (2023).. Ukraine War as Fought on Iran's X.. *Journal of World Sociopolitical Studies*, 7(3), 573-607.. doi: 10.22059/wsps.2024.369923.1402
- Shahghasemi, E., Prosser, M. (2019). The Middle East: Social Media Revolution in Public and Private Communication. International Conference on Future of Social Sciences and Humanities, Warsaw. <https://www.doi.org/10.33422/fshconf.2019.06.345>
- Shahghasemi, E., Sabbar, S., Zohouri, M., & Sabzali, M. (2023). New Communication Technologies and the Demise of 'Natural' Education. Digitalization and Society Symposium, Istanbul.
- Shome, R. (2010).. Postcolonial Approaches to Communication: Charting the Terrain, Engaging the Intersections.. *Communication Theory*, 421-439..
- Shome, R., & Hegde, R. S. (2006).. Postcolonial Approaches to Communication: Charting the Terrain, Engaging the Intersections.. *communication theory*, 249-270..
- Smith, F. (2022).. [PDF] Table of Contents - Houghton University.. Retrieved from <https://www.houghton.edu/wp-content/uploads/2024/07/2022-2023-Houghton-University-Catalog..pdf>..
- Tracy, K. (2004).. Agency and Coalition Building in Social Movements: A Communication Perspective.. In L. L. Mumby, *The Sage Handbook of Organizational Communication*:

- Advances in Theory, Research, and Methods* (pp. 439-461).. Thousand Oaks, CA: Sage Publications
- Tracy, K., & Jessica, R.. (2013).. *Everyday Talk: Building and Reflecting Identities*.. New York: Guilford..
- Tufekci, Z., & Wilson, C. (2012). Social media and the decision to participate in political protest: Observations from Tahrir Square. *Journal of Communication*, 62(2), 363–379. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2012.01629.x>
- Ukah, A.. (2017).. Religion and social movements in contemporary Africa.. *Sociology Compass*, 11..
- Zamani, M., Nourbakhsh, Y., & Nayebi, H. (2021). Presenting a pattern for promoting social health through social networks (Case study: Instagram social network). *New Media Studies*, 7(28), 42-1. doi: 10.22054/nms.2022.63698.1277.